

Předběžné výsledky kategorizace pozůstatků dolování ve Zlatých Horách

Josef Večeřa

V okolí Zlatých Hor je množství pozůstatků po hornické činnosti. V nejbližším okolí jsou to hlavně četné haldy a pinky po rýžování, které zasahují až na úpatí Příčné hory (Novák - Štěpán 1984). Svědky rozsáhlé hornické činnosti nacházíme také na svazích Příčné hory. Nejznámějšími a také nejrozsáhlejšími jsou pozůstatky ve vrcholové části, mezi Kosovem a Táboorskými skalami a na přilehlém JZ svahu. Jedná se o ložiskový prostor dnes označovaný jako Zlaté hory - západ.

První písemné zprávy o zdejší těžbě pocházejí z 1. pol. 14. stol. (Zycha 1900) a zmiňují se již o dolech s hloubkou 60 m. Nejznámějšími povrchovými projevy dolování v této oblasti jsou tzv. Velké pinky, poprvé zmiňované již v pol. 16. stol. (Novák - Štěpán 1984, Reg. 353). V té době se tento prostor nazýval Altenberg (Večeřa 1990) a hlavní těžbou surovinou bylo zlato a vitriol. SZ odtud, v prostoru Táboorských skal, ležel další významný revír označovaný pravděpodobně jako Hatschwatsch, dnešní Olověná štola. Zde se těžily bohaté olověné rudy s malým obsahem zlata. Na JV od Altenbergu, v prostoru Kosova, se nacházel důl označovaný jako Heckelsberg. Zde se tehdy těžil hlavně vitriol, méně pak Cu-rudy a zlato.

V 17. a 18. století probíhala těžba již jen na Altenbergu, který byl jako důlní práce spojen se sousedním Heckelsbergem do jednoho komplexu nazvaného Alt und Heckelsberg, později Althackelsberg (MAPA 1). V 19. století se zde získávaly jen důlní vody (vitriol). Těžba zlatých rud byla obnovena až v letech 1989 - 1993, kdy se zde těžila Zn-Au ruda z oblasti tzv. zlatého sloupu.

Těžbě ložiska předcházel geologický průzkum započatý již v 50-tých letech. Zdejší (stratiformní) kyzová ložiska jsou uložena v devonských horninách. Hlavní rudní akumulace Pb-Zn rud jsou lokalizovány v nadloží kvarcitů Příčné hory. V prostoru tzv. rudních sloupů, tvořených kulisovitě uspořádanými čočkovitými tělesy dochází k výraznému nabohacení rudních složek. Doposud zde byly interpretovány 3 rudní sloupy upadající k východu (Kalend 1986), jejichž průměr na povrchu koresponduje s výše zmíněnými středověkými doly. V rudním sloupu v prostoru Olověné štoly převažuje galenit, v prostoru Velkých pinek bylo zastiženo komplexní zrudnění Cu-Pb-Zn s výrazně zvýšenými obsahy zlata a východně od Kosova byl zastižen, již v podloží kvarcitů Příčné hory, třetí rudní sloup s převažujícím chalkopyritovým zrudněním.

Během roku 1994 jsem v prostoru výše zmiňovaných dolů prováděl terénní rekognoskační práce. Do mapového podkladu, v němž byly zakresleny pouze konkávní tvary (pinky, propadliny), jsem doplnil i tvary konvexní (odvaly, haldy). Při práci jsem zjistil několik dříve neuváděných skutečností, týkajících se způsobů dolování. Předkládané výsledky je nutno brát jako předběžné.

Dle dosavadních výsledků se zdá, že nejstarší etapou zdejší těžby byla těžba povrchová, doposud v tomto prostoru neuváděná. Celý prostor pod Velkými pinkami je snížen o 5 - 10 m jak je patrné z obr. č. 2, na němž je znázorněn současný a předpokládaný původní průběh vrstevnic. Šrafovou je potom označen snížený, popř. zvýšený prostor oproti předpokládanému původnímu reliéfu. U Velkých pinek, u nichž lze předpokládat, že vznikly převážně propadnutím vnitřních prostor je uvedena pouze jejich relativní hloubka. Snížený prostor, tvoří haldy několika výškových úrovní, přičemž vrchní části hald jsou tvořeny plošinami. Na

prudším svahu jsou jednotlivé haldy nad sebou, jakoby horní byla nasypány na spodní (obr.č.1).

Dalším způsobem byla těžba pomocí malých šachtic vzdálených od sebe asi 7 m a tvořících pruhy dlouhé asi 50 m. Šachtice se často vyskytují ve dvojicích, přičemž dvojice šachtic, vzdálených od sebe asi 3-5 m je orientována kolmo k průběhu celého pruhu. Pozůstatky tohoto způsobu těžby jsou zachovány hlavně v prostoru Kosova (obr. č.3).

Jako zbytky mladšího způsobu těžby lze interpretovat šachtice větších rozměrů než předešlé, vzdálené od sebe 14 - 20 m a tvořící linie dlouhé asi 90 m (obr. č.4). Jejich hloubku lze odhadnout na 10 - 20 m, podle štol, které byly na několika místech pod tyto důlní pole raženy. Zavalená ústí štol jsou zajímavá tím, že nemají haldu tak typickou pro pozdější díla, ale jejich ústí je lemováno po obou stranách valy. Časově je možno tyto pozůstatky zařadit na přelom 13. a 14. století (obr.č.5).

Od konce 15. století se začalo ve zvýšené míře používat k otevření ložisek štol a hlubokých jam, které sloužily k větrání, dopravě vytěžené rudy a lidí. Do tohoto období spadá nejdůležitější dílo zdejší oblasti, tzv. II. dědičná štola (Althachersberská) dlouhá téměř 1km a k ní náležející šachty. Ze stejného období jsou zřejmě i Olověná štola v prostoru Tábořských skal a štola Karel jdoucí pod Kosov.

Doposud nepopisovaným fenoménem jsou haldy až valy protažené po spádnicí, široké asi 10 m a oddělené navzájem zářezy (kanály). Pokrývají prostor o rozměrech 300 x 100 m. Začínají asi 150 m pod Velkými pinkami. Jedná se pravděpodobně o zbytky hald po přerýžování svahovin. Není vyloučeno, že s tímto způsobem těžby souvisejí i četné zářezy probíhající šikmo ke spádnicí. Časové zařazení tohoto způsobu těžby se mi doposud nepodařilo zjistit.

Výše uvedené výsledky je potřeba brát jako předběžné. Terénní rekognoskace v oblasti Zlatých hor a posléze i na ostatních revírech v Jeseníkách bude pokračovat. Teprve srovnání morfologie hornických pozůstatků z více oblastí a nalezení všeobecných kritérií povede k možnosti zařadit je do všeobecně platného systému. Následné srovnání s archivními údaji by nám potom mohlo umožnit jejich časové zařazení.

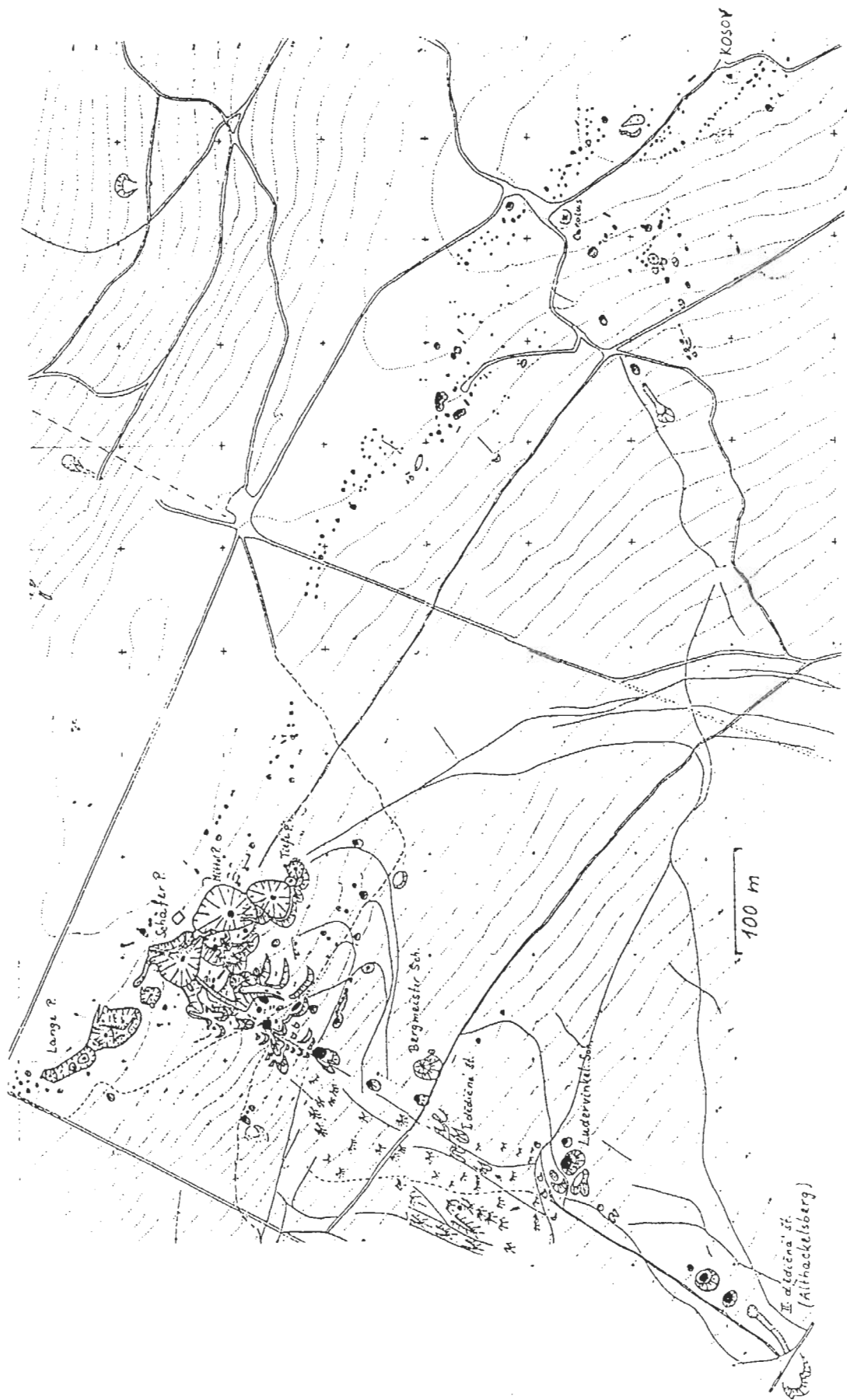
Literatura

Kalenda, F. (1986): Nové poznatky z prověřování prognóz rudních struktur ložiska Zlaté Hory - západ. - In.: Sb. Hornická Příbram ve vědě a technice, sekce G, 221 - 237. Příbram.

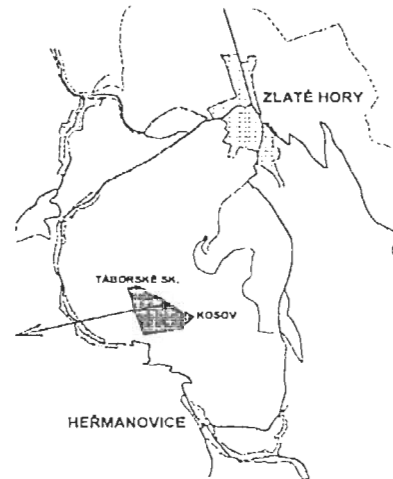
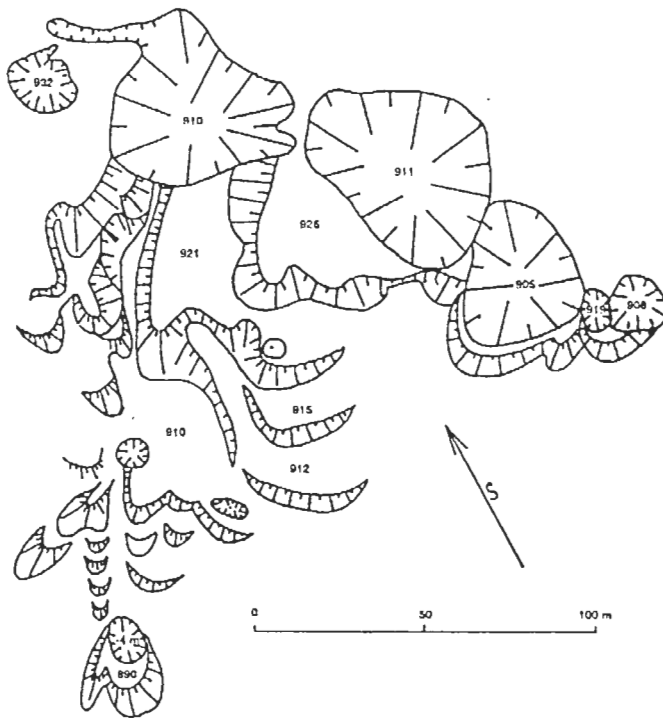
Novák, J. - Štěpán V. (1984): Rudní revír Zlaté Hory. - MS, GP Rýmařov.

Večeřa J. (1990): Toponomie dolů ve Zlatých Horách. - In.: Sb. Dějiny dolování ve Slezku, 9 - 55. Zlaté Hory.

Zycha, A. (1900): Das böhmische Bergrecht des Mittelalters auf Grundlage des Bergrechts von Iglau. 2. Bd. Die Quellen des Iglauer Bergrechts. - 516 s. Berlin.

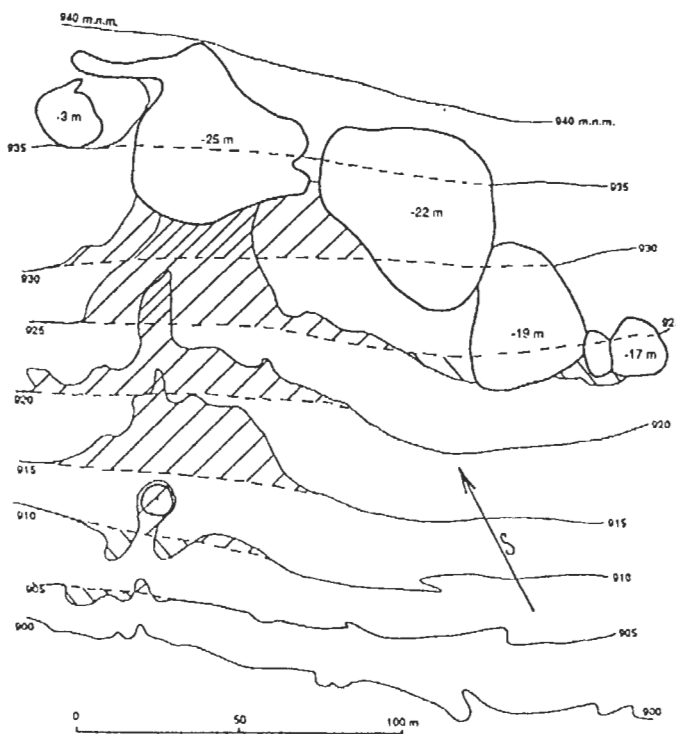

Mapa 1 Pozice starých hornických prací na JZ svahu Příčné hory u Zlatých hor
(staré revíry Altenberg a Hecksberg)

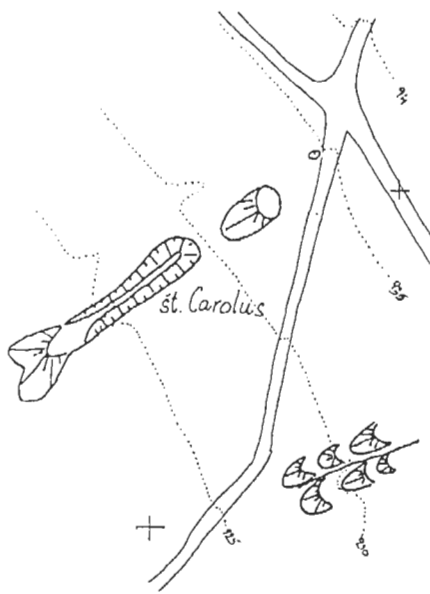
Obr. 1

Zjednodušená pozice povrchových pozůstatků po těžbě v prostoru Velkých pínek (Zlaté Hory). Číslice udávají nadmořskou výšku významných propadlin a plošin.

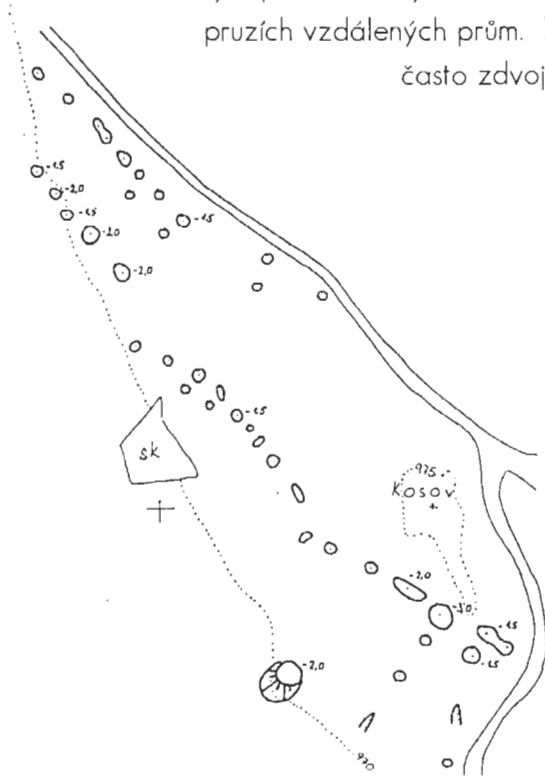
Obr. 2

Srovnání současného průběhu vrstevnic (slabá plná čára) s jejich předpokládaným původním průběhem (slabá čárkovaná čára). Šrafovou jsou vyznačeny uměle snížené, resp. zvýšené prostory mimo vlastní Velké píny.

Obr. 5 Příklad staršího a mladšího založení odvalu a štol.

Obr. 3 Starý způsob těžby šachticemi v pruzích vzdálených prům. 7 m, často zdvojené.

Obr. 4 Příklad starších šachtic vzdálených prům. 7 m a mladších se vzdáleností 14 - 20 m.

